

Верьовкіна О. Є.,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

ФУНКЦИОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПОВІДАНЬ РОАЛЬДА ДАЛА

Стаття присвячена проблемі виявлення лінгвістичних та стилістичних засобів, за допомогою яких в оповіданнях Р. Дала здійснюється управління сприйняттям читача.

Ключові слова: лінгвістичні та стилістичні засоби, приховані смисли, курсив, епіграф, коментар, мета текст.

Статья посвящена проблеме выявления лингвистических и стилистических средств, при помощи которых в рассказах Р. Дала осуществляется управление восприятием читателя.

Ключевые слова: лингвистические и стилистические средства, скрытые смыслы, курсив, эпиграф, комментарий, метатекст.

The article deals with the problem of revealing linguistic and stylistic devices, which are aimed to direct the reader's comprehension in the short stories of R. Dahl.

Key words: linguistic and stylistic devices, ulterior sense, italics, epigraph, comment, metatext.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики значна увага приділяється співвідношенню дискурсу та тексту, а також проблемам, присвяченим різним підходам до інтерпретації тексту, які обумовлені особливостями сприйняття останнього реципієнтом. Антропоцентричний підхід, який отримав широке визнання в лінгвістиці, передбачає особливе місце людини та її ролі в мові та мовленні, особливостям її світогляду та мовотворення. Тому в даній роботі ми звернемо увагу на комунікативний аспект художнього тексту, а також на проблему взаємодії читача як людини реального світу та художнього тексту як відображення фрагменту реальної дійсності, що подана через призму авторської точки зору. Актуальність нашого дослідження також обумовлена інтересом лінгвістів до засобів мови, завдяки яким реалізується управління сприйняттям читача. Об'єктом нашого дослідження стали фабульні оповідання Роальда Дала (short stories), які часто називають психологічними, оскільки в них завжди присутній елемент неочікуваності, наявність певної загадки.

Отже, **мета** нашого дослідження полягає у виявленні лінгвістичних і стилістичних засобів, за допомогою яких в оповіданнях Роальда Дала здійснюється управління сприйняттям читача.

Матеріал дослідження становлять оповідання Роальда Дала «Parson's Pleasure», «Man from the South», «Genesis and Catastrophe», «Galloping Foxley», «The Great Automatic Grammatizator».

Слід зазначити, що на даний час існує недостатня кількість робіт, присвячених даній темі. Характерною ознакою цього напрямку досліджень є розгляд не структури мови, але використання її в актах мовленнєвого спілкування, що залежить не стільки від будови мови, скільки від екстралінгвістичних факторів (типу мислення, форми суспільної свідомості, мети та завдань мовлення), які детермінують закономірності функціонування мови, її специфіку та стилістико-мовленнєву системність. Оскільки саме екстралінгвістичні фактори визначають закономірності функціонування мови в мовленні, постає проблема спеціального вивчення зв'язків між цими факторами та особливостями мовлення, а також їх впливу на створення стилістичної системи висловлювань. Тому для розв'язання проблеми вивчення функціонально-стилістичних особливостей тексту науковці все більше залучають досягнення таких дисциплін, як психолінгвістика, лінгвосоціопсихологія, логіка, теорія комунікації тощо. Теоретичну базу нашої роботи становлять праці І. В. Арнольд «The stylistic of the contemporary English», І. Р. Гальперіна «Stylistic», Д. Крістал, Д. Дейві «Investigating English style», І. Ф. Раффін «Meet Roald Dahl», Ф. Меджіл «Short Story Writers». Теоретичний аналіз робіт І. В. Арнольд, А. А. Масленнікової, В. Ізер, Дж. Ліч, пов'язаних із проблемою прихованих смислів, дозволив нам детальніше розглянути оповідання Роальда Дала саме з цієї позиції. Значну роль в творах письменника відіграють концепти місця, часу. Різні підходи до їх визначення у творах представлені у роботах М. Я. Димарської, С. В. Крилова, Є. В. Падучева, У. Бенвеніст, К. Бюлер, Дж. Браун, Р. Деклерк, Г. М. Дівальд, Дж. Юль.

І. Р. Гальперін розглядає стиль як систему взаємопов'язаних мовних засобів, яка реалізує певну мету комунікації [5]. За Ю. М. Скребневим, стиль визначає групу однорідних текстів [2]. Індивідуальний стиль оповідань Роальда Дала є унікальним. Газета «Sunday Tribune» дає наступну характеристику цим творам: «Dahl's stories are masterful, brief, punchly, with a devastating mixture of the innocence and macabre (which) summed up the brittle, sceptical, uneasy civilization in which he wrote» [7]. За словами письменника, його твори є результатом абсолютного вимислу, неможливого з точки зору реальної дійсності. З іншого боку, в його оповіданнях відображена реальність, стосунки між людьми, їх вади та переваги, боротьба між добром і злом. Поряд з цим читач не завжди може дійти висновку про те, що перемагає в його творах – добро чи зло. Напруга в оповіданнях цього автора зберігається практично до самого кінця. Роальд Дал спонукає читача до активної участі у читанні тексту: будувати здогадки, передбачень, висновків, стаючи таким чином співавтором оповідання. Письменник є відомим майстром діалогу, наповненого гумором та дотепністю, сюжету, що є настільки логічним, що навіть переконаний реаліст не запідозрить неоднозначності. В усіх його оповіданнях читач не тільки отримує розуміння часу, місця чи характеру, але й переймається настроєм і почуттями персонажів з перших рядків твору. Такий ефект досягається автором, зокрема, завдяки використанню розмовного варіанту англійської мови, ідіоматичних конструкцій, сленгу, жаргону.

«Well», he said, settling back in the seat directly opposite, «It's a topping day». «Hullo Sam», she said brightly, aloud».

– You know what they do to *an idle horse*, Perkins?

– No. Well – anyway, you're *an ass* – ha, ha – so I think *you qualify*. I'll be seeing you later.

Слід зазначити, що для оповідань Роальда Дала притаманна деяка невизначеність. Вона, згідно з поглядами німецького літературознавця В. Ізера, є необхідною умовою для участі читача у створенні тексту. Невизначеність спонукає читача до дій, які контролюються тим, що розкривається в тексті як експліцитне і трансформується, коли з'являється імпліцитне [6].

Відомо, що однією з особливостей сучасного фабульного оповідання (a plot story) є той факт, що розв'язка в ньому не завжди має остаточний характер. Така особливість пояснюється тим, що в реальному житті ситуації з остаточною розв'язкою є рідкісним явищем. Про це ж свідчать більшість оповідань Роальда Дала. Фінал більшості його творів – це не розв'язка, не кінець історії, а стимул до міркування. У своїх оповіданнях Роальд Дал дає читачу можливість самому вирішити, як закінчиться та чи інша історія, самому зробити певні висновки та знайти підтвердження їх у тексті.

Принагідно зазначимо, що фабула, згідно з точкою зору відомого італійського семіотика Умберто Еко, є результатом безперервної низки здогадок, що виникають у читача в процесі читання твору. На відміну від сюжету, який є розповіддю в тому вигляді, в якому вона представлена у творі і співпадає з дискурсивною структурою тексту, фабула великою мірою залежить від творчої ініціативи читача [4].

Наведемо приклад такого явища. В оповіданні Роальда Дала «A Man from the South» головна сюжетна лінія – парі між головними персонажами, ставками яких є авто та мізинець одного з героїв. Коли чоловік піднімає ніж над пальцем юнака, читач очікує, що останній позбудеться його. Цей прогноз здійснюється на рівні фабули та спростовується в самому кінці тексту. На створення даної гіпотези читач був налаштований засобами попередньо прочитаних текстів (інтертекстуальних фреймів), а можливо, і власним досвідом. Та, щоб здійснити такі фрейми, читач повинен був здійснити «інференціальну прогулянку за межі тексту – в пошуках інтертекстуальної підтримки» [6].

Аналізуючи фабулу тексту, слід підкреслити значення початку та кінця твору під час його інтерпретації. В тексті «короткого» оповідання початок і кінець виконують особливу функцію: вони є головною опорою внутрішньої організації художнього твору. Заголовок, що є за своєю суттю початковим елементом тексту, готує читача до того, що буде відбуватися в самому оповіданні. Проте, дуже часто автор веде свого читача оманливим шляхом, намагаючись привернути увагу останнього до сюжету, примусити його заглибитись в події, про які йдеться в оповіданні, та після прочитання тексту повернутися до заголовку і ніби заново проаналізувати текст і всю інформацію, яка в ньому міститься. Такий підхід сприяє реалізації ефекту обманутого очікування. Багато заголовків оповідань Роальда Дала побудовані саме за цим принципом, реалізуючи і деякі інші стилістичні прийоми (метафора, алюзія, літота, метонімія та ін.), які викликають у читача певні асоціації. Вони є особливою сферою реалізації прихованих смислів та авторської гри з читачем. Як правило, заголовки є засобом вираження іронії автора по відношенню до одного з персонажів чи подій, або в метафоричній формі є ключем до розкриття смислу всього твору.

Galopping Foxley – прикметник «galloping» частіше за все стосується коней, однак, в оповіданні мова йде зовсім не про тварин, а про хлопчика-старшокласника, який збиткується з учнів молодшої ланки;

Genesis and Catastrophe – в оповіданні немає нічого, що б свідчило про катастрофу, окрім згадки в епіграфі про те, що це не є вимисел, а в кінці подане ім'я «Frau Hitler», яке вказує на народження диктатора;

Parson's Pleasure – в оповіданні не йдеться ні про яке задоволення служителя церкви. Неможливо передбачити сюжетну лінію, яка, на перший погляд, абсолютно не пов'язана з назвою.

Дуже часто кінець тексту не тільки підтверджує чи суперечить передбаченню подій, яке виникає у читача під час читання оповідання, але й підтверджує загальну систему гіпотез, яка складається щодо кінцевої ситуації сюжету. Наприклад, в оповіданні Роальда Дала «A Man from the South» кінець спростовує очікуваний розвиток подій, на які автор спрямовував читача: «The flint sparked. The little flame appeared. «Eight!» I said, and as I said it the door opened. We all turned and we saw a woman standing in the doorway, a small, black-haired woman, rather old, who stood there for about two seconds then rushed forward shouting, «Carlos! Carlos!» She grabbed his wrist, took the chopper from him, threw it on the bed, took hold of the little man by the lapels of his white suit and began shaking him very vigorously, talking to him fast and loud and fiercely all the time in some Spanish-sounding language. She shook him so fast you couldn't see him any more. He became a faint, misty, quickly moving outline, like the spokes of a turning wheel...» I suppose he bet you a car,» the woman said. «Yes», the boy answered. «A Cadillac». «He has no car. It's mine. And that makes it worse», she said, «that he should bet you when he has nothing to bet with. I am ashamed and very sorry about it all. «She seemed an awfully nice woman» [3].

Парі зненацька переривається появою дружини літнього чоловіка, який заставив авто. Дружина оголошує, що її чоловік насправді програв весь свій статок, і що власницею авто є вона. Тим не менше кінець оповідання підтверджує загальну систему гіпотез щодо кінцевої ситуації сюжету: людина не буде ризикувати своїм майном, якщо не отримає рівноцінної в обмін на свою пропозицію винагороди. Дана гіпотеза допомагає зрозуміти змістовно-підтекстову інформацію, яка закладена автором: ніколи не здійснюй непоміркуваних вчинків.

Таким чином, однією з особливостей оповідань Р. Дала є часте використання стилістичного прийому ефекту обманутого очікування, який повністю відповідає меті автора: викликати у читача інтерес до того, що відбувається в оповіданні, апелюючи не тільки до його розуму, але й до почуттів, примушуючи його «працювати» з сюжетом разом із самим автором.

Ще одним засобом реалізації прихованого смислу в оповіданнях Роальда Дала є функціональні особливості таких лінгвостилістичних прийомів, як курсив та метатекстові висловлювання, що містять модально-оцінні компоненти. В творах письменника курсив часто вказує на розвиток думки персонажа, який оцінив факти з різних

боків. Іноді Роальд Дала має на меті створення іронічного ефекту, який може бути сприйнятим у більш широкому контексті: «Then suddenly, he was struck by a powerful but simple little truth, and it was this: *that English grammar is governed by rules that are almost mathematical in their strictness!*» [3].

Протягом останніх десятиліть метатекст є об'єктом наукового розгляду лінгвістів. За А. Вежицькою, існує чимало текстів, які є «двотекстами», оскільки складаються з власне тексту та метатексту, за допомогою якого автор коментує будь-який аспект тексту [1]. Метаорганізатори висловлювання, як іноді називають метатекст, виконують метатекстову функцію, котра співвідноситься з інтенцією адресанта висловлювання щодо його адресата за фактом розгортання тексту або його сприйняттям [8]. Метатекстовими операторами, уплетеними в основний текст, можуть бути частини висловлювання: вставні слова, словосполучення та речення. Наведемо приклад з оповідань Р. Дала: «And how much would he give? They were definitely not for sale, but just out of curiosity, just for fun, you know, how much would he give?» [3].

«Sooner or later, of course, there had been some bad moments and a number of unpleasant incidents... All in all, it had been an interesting, exciting, and lucrative business» [3].

Наведені мовленнєві сегменти є засобами когезії тексту: вони вказують на те, як будується дискурс, тобто демонструють зв'язок між тим, про що автор повідомляє, з тим, що вже було сказано чи про що буде йти мова. Учасники діалогів часто вживають метакомунікативні питання, що мають за мету уточнити форму чи значення попередньої репліки:

«Odd that I haven't seen you».

«Odd? I had a lot of things to do. Some of them not very pleasant» [3].

Метакомунікативну функцію виконують також перформативні дієслова, які характеризують реалізоване в акті мовлення відношення між адресантом і адресатом (state, declare, promise, warn, question): «The father was suspicious. He questioned the boy sharply... The father promised him to be head of the Accounts Department» [3].

Наведені приклади стосуються інтраметатексту. Сепаративний метатекст (епіграф, коментар) не зв'язаний синтаксично з основним текстом, тобто розташований поза ним. Багато дослідників вважає, що такий метатекст не входить в семантичну структуру тексту. Проте, ми дотримуємося іншого погляду, відповідно до якого сепаративний метатекст не відділяють від пропозиційної структури, а розглядають його як невід'ємний компонент семантичної структури тексту. За допомогою епіграфу чи коментарю автор будує текст чи ситуацію як єдине ціле, спрямовує увагу реципієнта, впливає на інтерпретацію, зауважує на контрастивних фактах тощо. Все це великою мірою притаманне оповіданням Роальда Дала. Тому епіграф та коментар також можна назвати маркерами прихованих смислів в творах письменника.

Отже, розглянувши деякі функціонально-стилістичні особливості оповідань Роальда Дала, ми дійшли наступних висновків: приховані смисли є основними формами авторської гри з читачем; в оповіданнях Роальда Дала приховані смисли реалізуються за допомогою різноманітних стилістичних засобів, таких як лексико-стилістичні засоби, курсив, метатекстові висловлювання, які містять модально-оцінні компоненти та відкривають можливість для багатьох інтерпретацій. Перспективу подальших досліджень становить більш детальне дослідження функціонально-стилістичних особливостей оповідань Роальда Дала.

Література:

1. Вежицька А. Метатекст в тексті [Електронний ресурс] / А. Вежицька. – Режим доступу: http://destructionen.narod.ru/verbicka_metatext.htm. – 22к.
2. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка: учебник для институтов и факультетов иностранных языков / Ю. М. Скребнев. – М. : Астрель, 2000. – 240 с.
3. Dahl Roald. You Never Know / Roald Dahl. – М. : Tsitadel, 2001. – 206 p.
4. Eco U. The Role of the Reader: Explorations in the Semiotics of Texts / U. Eco. – Bloomington : Indiana University Press, 1979. – 273 p.
5. Galperin I. R. An Essay in Stylistic Analysis / I. R. Galperin. – М. : Higher School Publishing House, 1968. – 321 p.
6. Iser W. Prospecting: from Reader Response to Literary Anthropology / W. Iser. – Baltimor and London, 1989. – 285 p.
7. McInerney S. No Stranger to Fiction / S. McInerney // Sunday Tribune. – July 13th, 2008. – 10 p.
8. Segal E. The Class / E. Segal. – New York : Bantam Books, 2001. – 531 p.